

Régi emlékek, új tapasztalatok (Részlet)

[...] Már fiatal építész koromban hivatásosan foglalkoztam a várostervezés és -rendezés problémájával, ami pedig minden építőművészi feladat között a legnagyobb, mert minden időben és mindenütt a világon a város mint technikai és képzőművészeti alkotás az illető társadalom kultúrájának és civilizációjának legteljesebb, legnyilvánvalóbb és legjellemzőbb fokmérője. De azonkívül meghamisíthatatlan tükörképe, meghatározója az illető társadalom belső szerkezetének, életberendezésének, gazdasági és szociális helyzetének, fizikai és szellemi világának. Ezért nagy, minden más műszaki és művészi problémánál összetettebb és sokoldalúbb és egyben tehát felelősségteljesebb munkafeladat a városépítő és városrendező feladata, akinek nemcsak technikusnak, hanem közigazdásznak, szociológusnak és mindenekfelett egész, érett művésznek és a jövőbe látónak is kellene lennie, hogy feladatának megfelelhessen.

A várost is, a falut is a maga sajátos rendeltetése, funkciója teszi várossá, illetve faluvá... Ez a rendeltetési különbözőség eredményezte a városi és falusi ember életformájának olyan természetes különbözőségét, ami a város, illetve falu külső megjelenésében is természetesen megmutatkozott mindenkor és mindenütt, helyesebben a középtengeri klasszikus ókorban, a középkorban és újkorban egészen a XIX. század végéig. Azért határoztam ezt meg így, mert azt a falut és várost, melyet az előbbieken jellemeztem, az európai társadalmak sajátos rendi berendezése alakította ki a középkor folyamán, és pedig háromféle módon: leggyakoribb esetben a várost egy katonai erősítés, vár védelmében csoportosított, telepített iparos és kereskedő nép alapította meg és fejlesztette ki. Ezek a legrégebb városok. Kevésbé gyakori az az eset, amikor egy iparos és kereskedő embercsoport nem egy meglévő vár védelmében alapítja a maga városi munka- és lakótelepét, hanem az iparos-kereskedő lakosság alapít magának erősített várost. Végül megtörtént az is, — de ez legritkábban és csak az újkorban már —, hogy valamely falu valamilyen okból iparos és kereskedő polgárvárossá alakult át.

Erdélyi városaink alakulása is a három típusnak megfelelően történt. És természetes, hogy vannak városaink, melyekben az alakulásmódok keverednek. Kolozsvár például tiszta típusa a vár védelmében keletkezett városnak. A szász városok legtöbbje viszont közvetlenül az alapítók által erősített városként született meg. És van faluból keletkezett városunk is (Balázsfalva s talán Sepsiszentgyörgy).

Letagadhatatlan valóság, hogy a régi városokból a múlt század folyamán felduzzadt nagyvárosok már a századforduló idején nem tudták, vagy csak a legnagyobb nehézségekkel és a legkülönbözőbb, állandóan módosuló szükségmegoldásokkal tudták funkciójukat teljesíteni: hogy egyrészt lebonyolítsák a naponkénti és egyre növekvő személy- és teheráruforgalmat, másrészt biztosítsák rohamosan szaporodó lakosságuk számára a megfelelő emberi élet lehetőségét. Ehhez aztán hozzájárult az is, hogy az akkori politikai és városvezetőségek iparokra nem gondoltak, aztán a tőkés, kereskedő palotái mellett a nagyvárosok legjellegzetesebb vonása a külvárosi nyomortanya lett.

A századforduló óta eltelt szinte félszázadnyi idő alatt azonban a nagyvárosok duzzadása nem szünetelt, sőt a technika további fejlődése ma már az egész világot egyetlen gazdasági termelő és fogyasztó területté fejlesztette; nincsen többé távolság, és nincsen szállítási lehetetlenség. A koncentráció viszont a termelést és elosztást mind olcsóbbá és racionálisabbá teszi, tehát a jövő tényező városa kétségtelenül a nagyváros.

Ennek a nagyvárosnak technikai és művészi megoldása a legközelebbi jövő, sőt már jelen egyik legfontosabb és legsürgősebb feladata. És a nagyobb gondot az fogja okozni, ha az új város régi városrangból fejlődött ki vagy fejlesztendő ki, tehát nem az új társadalom új városát kell felépíteni, hanem a régi várost kell átépíteni új, korszerű várossá a régi várostársadalomból átépülő új várostársadalomnak úgy, hogy minél kevesebbet pusztítson el a régitől. [...]

(1973. 11.)